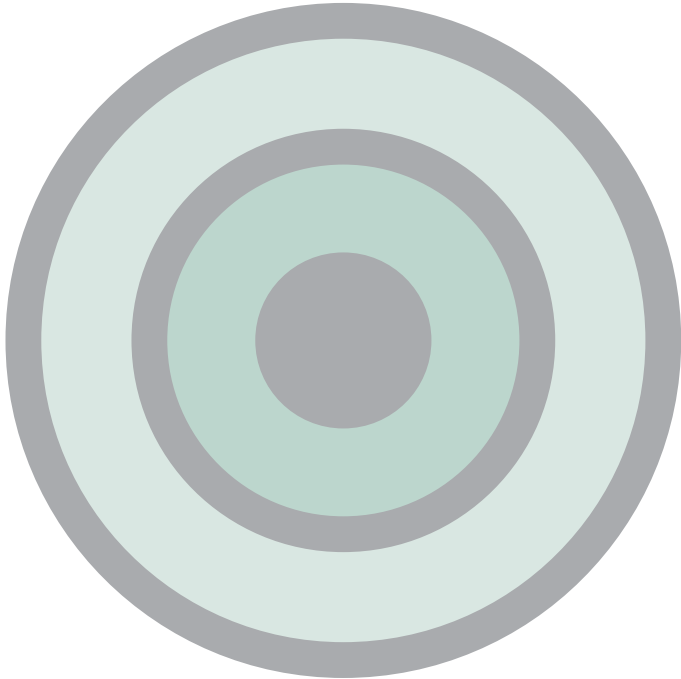

ANALYSERAR

2006:9

Försäkringskassans utredningar av misstänkt fusk

– metoder och kostnadseffektivitet

Försäkringskassan

Utgivare Försäkringsdivisionen
Utvärderingsavdelningen

Upplysningar Helena Styrén
031-700 51 97
helena.styren@forsakringskassan.se

Peje Bengtsson
031-700 51 39
pererik.bengtsson@forsakringskassan.se

Beställning E-post: forsakringskassan@ontime.se
Telefon: 08-556 799 29, On Time
Internet: www.forsakringskassan.se

Tryck Lenanders Grafiska AB, 2006

Förord

Studien ingår i det s.k. Fuskprojektet som tidigare har undersökt om det finns studier som belyser allmänhetens uppfattningar hur myndigheter får och bör agera vid misstanke om fusk. Rapporten visade att det saknas dokumenterad information om detta. Statistiska Centralbyrån genomförde våren 2003 på projektets uppdrag en enkätundersökning för att ta reda på allmänhetens uppfattning om hur Försäkringskassan kan och bör agera vid misstanke om fusk med socialförsäkringen. De svarandes inställning var mycket sträng och acceptansen för kontroller stor. Därefter har Fuskprojektet arbetat vidare med att lägga upp och genomföra följande studie av olika fuskutredningsmetoders effektivitet.

Projektet har bedrivits vid Försäkringskassan i Västra Götaland i samarbete med huvudkontoret. Helena Styrén har varit projektledare och projektgruppen har bestått av Peje Bengtsson, Ulf Gabriellii och Christer Gustavsson.

I rapporten redovisas studiens experimentella uppläggning med en randomiserad fördelning av ärenden på fyra olika utredningsmetoder. Rapporten innehåller en beskrivning av den ekonomiska analysen, och hur utredningsmetoderna rangordnats med avseende på kostnadseffektiviteten.

Huvudförfattare till rapporten är Helena Styrén som haft stöd av projektgruppen i analysarbetet.

Stockholm i april 2006

Joakim Söderberg
Tf chef för enheten för analys

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Bakgrund	7
2 Syfte	8
3 Metod och genomförande	9
3.1 Studiens design.....	10
3.2 Lottning.....	13
3.3 Slutligt utfall	13
3.4 Uppföljning av samtliga fuskärenden	14
3.5 Insamling av data	14
4 Felkällor	16
5 Kostnadseffektivitet	17
5.1 Effekter och intäkter	18
5.2 Kostnader	19
5.3 Effekt i förhållande till kostnad	20
6 Resultat	22
6.1 Rangordning av metoderna utifrån kostnadseffektivitet...	23
6.2 Känslighetsanalys	26
6.3 Ändrat beteende.....	26
6.4 Avslutning.....	27
Referenser	29
Bilagor	30

Sammanfattning

Följande studie jämför kostnadseffektiviteten mellan olika utredningsmetoder vid misstänkt fusk. Den utvärderar utredningsmetoder vid misstänkt skenseparation. Detta berör i denna studie ärendeslagen bostadsbidrag samt underhållsstöd. Fuskett innebär att sammanboende i sin ansökan till Försäkringskassan uppger att man är ensamstående, alternativt inte meddelar att man blivit sammanboende.

De ärenden som är aktuella i utvärderingen är sådana där det finns en misstanke om fusk. I dessa genomförs först en så kallad skrivbordsutredning. Den kan leda fram till att det påvisas att den misstänkte har fuskat, att misstanken om fusk kan avföras eller att misstanken kvarstår. Vid det tredje och sista utfallet krävs ny aktivitet för att ärendet ska kunna utredas vidare. Nu finns ett antal metoder att tillgå. Alla dessa innebär en kontakt med den misstänkte.

Studien har genomförts i form av ett experiment med en randomiserad fördelning av ärenden på fyra olika utredningsmetoder. Metoder som studeras är oanmält hembesök, besök på Försäkringskassan, telefon och brev.

Studien är upplagd för att kunna beräkna de olika utredningsmetodernas effektivitet och kostnader. Syftet är att svara på frågan om det existerar en skillnad i kostnadseffektivitet mellan metoderna. För varje metod har data samlats in för att kunna beräkna effektivitet och kostnad. Effektiviteten har mätts i form av andelen ärenden där fusk har kunnat påvisas med hjälp av respektive metod. Kostnaderna utgörs av de unika kostnaderna för respektive metod, vilket innebär att kostnader som är gemensamma oavsett metod inte används i analysen.

Frågan om kostnadseffektivitet besvaras genom att studera eventuella skillnader i metodernas kostnader för att upptäcka ytterligare en fuskarare. Observera att det rör sig om en jämförelse mellan metoder för att kunna rangordna dem och inte att uttala sig om absoluta nivåer på vare

sig effekter eller kostnader. En studie av kostnadseffektiviteten är relevant eftersom det alltid finns en budgetrestriktion som begränsar hur mycket resurser som maximalt kan användas inom en verksamhet. Det innebär att Försäkringskassan t.ex. kan göra mer omfattande insatser inom kontrollområdet genom att använda de mest kostnadseffektiva metoderna.

Studiens resultat

Baserat på kostnadseffektiviteten ser en rangordning av metoderna ut så här:

1. Brev och Telefon
2. Besök på Försäkringskassan
3. Hembesök.

Det innebär att brev- och telefonmetoderna utgör de mest kostnadseffektiva metoderna. För att rangordningen mellan utredningsmetoderna ska förändras krävs stora förändringar i de dyrare metodernas effektivitet. För att t.ex. hembesöksmetoden ska vara mer kostnadseffektiv än brevmetoden krävs att den måste vara minst 3,4 gånger så effektiv som brevmetoden. En sådan skillnad mellan metoderna hade, om den funnits, upptäckts i studien. Det innebär att rangordningen av metoderna är mycket säker.

Inom ramen för försöket har ärendena också följts upp efter utredningen för att se om individerna meddelat Försäkringskassan att de numera är sammanboende. Denna uppföljning av ett eventuellt ändrat beteende redovisas separat i studien.

Analysen av ändrat beteende visar att det förekommer att bidragstagarna efter utredningen meddelat Försäkringskassan att de numera är sammanboende. Inom t.ex. 40 dagar efter utredningen har 7 procent av de försäkrade ändrat uppgiften till Försäkringskassan. Om detta helt eller delvis är en effekt av Försäkringskassans utredningsåtgärder går inte att fastställa. Det kan dock konstateras att ”effekten” verkar avta med tiden vilket indikerar att åtgärderna haft en påverkan på beteendet. Det har inte gått att påvisa några skillnader mellan metoderna vad avser ändrat beteende.

1 Bakgrund

Om en medborgare misstänker att andra ostraffat utnyttjar välfärdssystemet på ett felaktigt sätt kan detta leda till minskat förtroende både för socialförsäkringssystemet och för Försäkringskassan som myndighet. Denna misstanke kan också påverka viljan att finansiera välfärdspolitiken. Det finns t.ex. ett samband mellan medborgarnas misstankar om missbruk av socialbidrag och bostadsbidrag och synen på om det bör satsas mer eller mindre pengar på dessa program (Svallfors 1991). Det finns också en risk att medborgarna ställer sig frågan: varför ska jag följa reglerna när jag tror att så många andra inte gör det? Det kan minska viljan att följa gällande lagar och regler.

Enligt denna syn stärks förtroendet för socialförsäkringen om en medborgare upplever att Försäkringskassan är en myndighet som behandlar alla lika, upptäcker de som missbrukar socialförsäkringen och dessutom vidtar åtgärder mot dem. Det är också troligt att jag själv som medborgare handlar enligt reglerna då jag upplever att alla andra gör det och att de som inte gör det blir upptäckta och ”besträffade”.

Detta bidrar till att göra det högst relevant och viktigt att studera hur effektiv Försäkringskassan är på att utreda misstänkt fusk. Fusk i den här studien definieras som medvetna försök att kringgå gällande regler för personlig vinning och begreppet kommer att användas genomgående i hela rapporten.

Fuskprojektet, i vilket den här studien ingår, har tidigare undersökt om det finns studier som belyser allmänhetens uppfattningar hur myndigheter får och bör agera vid misstanke om fusk. Studien visade dock att det saknas dokumenterad information om detta (Försäkringskassan Västra Götaland 2000). Statistiska Centralbyrån genomförde våren 2003 på projektets uppdrag en enkätundersökning för att ta reda på allmänhetens syn på hur Försäkringskassan kan och bör agera vid misstanke om fusk med socialförsäkringen (SCB 2003). De svarandes inställning var mycket sträng och acceptansen för kontroller stor. Därefter har Fuskprojektet arbetat vidare med att lägga upp och genomföra följande studie av olika fuskutredningsmetoders effektivitet. I och med denna rapport avslutas projektet.

2 Syfte

Studiens syfte är att jämföra kostnadseffektiviteten mellan olika utredningsmetoder vid misstänkt fusk. Detta görs genom att metodernas effektivitet i arbetet med att upptäcka fusk samt metodernas kostnader analyseras.

Denna form av analys ger ett bidrag till bedömningen av vilka metoder som är relevanta att använda vid utredningar av misstänkt fusk. Försäkringskassan bör alltid sträva efter att använda sina resurser så effektivt som möjligt. Genom att använda kostnadseffektiva metoder kan resurser frigöras för utökade insatser mot fusk eller andra angelägna ändamål.

Studien har begränsats till att utvärdera kostnadseffektiviteten i olika utredningsmetoder vid misstänkt skenseparation som fuskanledning. Detta berör i denna studie bostadsbidrag samt underhållsstöd. Fusket innebär att sammanboende i sin ansökan till Försäkringskassan uppger att man är ensamstående, alternativt inte meddelar att man blivit sammanboende. Genom att skriva sig på olika adresser ser det, i flera myndigheters register, ut som att uppgifterna stämmer. Detta innebär att dessa individer erhåller bidrag på medvetet falska uppgifter.

Varför har undersökningen begränsats till att bara gälla misstänkt sammanboende? Det är svårt att inom ramen för en och samma studie studera alla former av fusk mot socialförsäkringen och olika utredningsmetoders kostnadseffektivitet. Olika typer av misstänkt fusk kan utredas med hjälp av olika metoder. Dessa metoder är inte alltid utbytbara: En metod som är bra vid en viss form av misstänkt fusk är kanske mindre effektiv vid en annan. Ett arbetsplatsbesök är t.ex. inte relevant att genomföra i ett ärende med misstänkt sammanboende. I denna studie har ett område inom fuskbekämpningen studerats. Misstänkt sammanboende omfattar tillräckligt många ärenden och är så pass likartade att denna form av studie kan fungera.

3 Metod och genomförande

Analysen av kostnadseffektiviteten baseras på fuskutredningar genomförda vid Försäkringskassan i Västra Götaland. Här sker arbetet med att motverka fusk dels vid försäkringskontoren men även vid speciella enheter för utredningar av misstänkt fusk. Det är dessa enheter som genomfört de fuskutredningar som projektet studerar. Fuskenheterna har under projekttiden bestått av åtta medarbetare som på heltid arbetar med att utreda misstänkt fusk. Medarbetarna är placerade på fyra olika platser i länet, Göteborg, Uddevalla, Borås och Lidköping. De arbetar på uppdrag av försäkringskontoren och fattar inga beslut i ärendet utan lämnar rekommendationer till beslut. Försäkringskassans länsorganisationer har organiserat sig på olika sätt vad gäller fuskarbetet. En del har inga speciella utredare utan det ingår i varje handläggares ordinarie uppgifter att utreda misstänkt fusk, och åter andra har handläggare ute i verksamheten som delar sin tjänst mellan handläggning och fuskutredning. Bland annat Stockholm har liksom Västra Götaland speciella fuskutredare. Utredarna i Stockholm fattar i huvudsak egna beslut i alla ärenden man utreder.

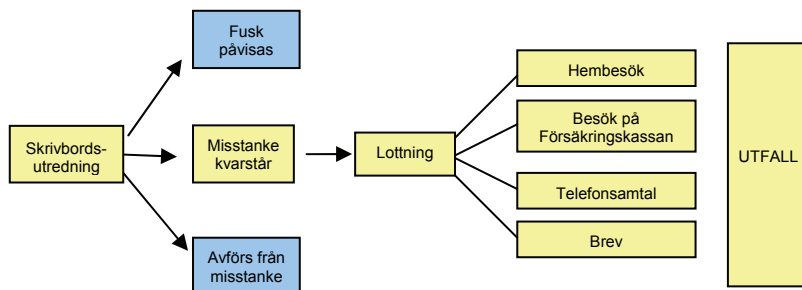
Denna studie är det första försöket, vad projektgruppen känner till, där kostnadseffektiviteten hos olika utredningsmetoder avseende fusk riktat mot socialförsäkringen studerats. Därför är det angeläget att ganska utförligt redovisa upplägget och genomförandet av studien. Det gör det också lättare att använda projektets erfarenheter vid upplägget av liknande studier.

I studien används begreppet fusk. Begreppet används i betydelsen avsiktliga regelbrott för att tillskansa sig felaktig ersättning. Genom att studien baseras på ärenden som identifierats som misstänkta fuskärenden har följande benämningar på utredningarnas utfall använts: Fusk påvisas respektive Fusk påvisas ej. Detta är möjligen inte en korrekt benämning utifrån en juridisk utgångspunkt. Det räcker inte att Försäkringskassan i en utredning anser att fusk förekommit för att det också ska gälla i en rättslig prövning. Men eftersom studiens frågeställning utgår från en ekonomisk analys av olika metoder så är dessa benämningar av utfallen enkla att använda och tolka för läsaren.

3.1 Studiens design

Nedan beskrivs studiens design och hur utredningsprocessen av misstänkt fusk ser ut inom ramen för projektet. Designen för studien beskrivs utifrån följande figur:

Figur 1 Studiedesign

En fuskutredning startar till följd av en impuls. Impulsen kan bestå av att en handläggare upptäcker att det är något som inte stämmer i ett ärende. Det kan också vara en anmälan, ofta anonym, från allmänheten. Impulsen kan även komma från andra myndigheter och försäkringsbolag.¹

Utredaren börjar därefter med att genomföra en skrivbordsutredning. Skrivbordsutredningen består av kontakter med andra än den misstänkte, sökning i register samt kontroll av andra myndigheters information. Det kan handla om att ringa andra institutioner såsom förskola, skola, arbetsplats etc. Det finns många olika sätt att söka information. I projektet sattes en mall samman för vad som kan och bör ingå i en skrivbordsutredning. Mallen utformades av medarbetarna vid fuskenheterna tillsammans med Västra Götalands förvaltningsjurist. Mallen bestod av olika informationskällor att använda för att utreda ärendet färdigt på skrivbordsnivå. Detta innebär att fuskenheternas medarbetare ska säkerställa att alla ärenden som ingår i projektet är färdigutredda på skrivbordsnivå. Genom att sälla bort ”klara” ärenden där fusk kan

¹ Av de ärenden under år 2005 som fuskenheterna i Västra Götaland utredde var impulsen i 57 procent av fallen en anonym anmälan och i 27 procent en impuls från en handläggare.

påvisas eller avvisas redan på skrivbordsnivå får vi kvar ärenden att studera som är så likartade som möjligt.

När en skrivbordsutredning är klar har utredaren att ta ställning till resultatet. Vad vet man och vilket beslut kan man fatta baserat på den information som i det här läget finns i utredningen? Följande utfall är aktuella:

- Utredningen visar att den försäkrade erhåller eller ansöker om ersättning som ensamstående trots att man är sammanboende. Det innebär att fusk påvisas.
- Med hjälp av skrivbordsutredningen kan utredaren konstatera att det inte pågår något fusk. Bidragsmottagaren avförs från misstankar.
- Det tredje och sista utfallet är att misstanken om fusk kvarstår efter skrivbordsutredningen.

Vid det tredje och sista utfallet krävs ny aktivitet för att ärendet ska kunna utredas vidare. Nu finns ett antal metoder att tillgå. Alla dessa innebär en kontakt med den misstänkte. De metoder som kommer att jämföras utifrån ett ekonomiskt perspektiv är:

- 1) det oanmälda **hembesöket**
- 2) ett inbokat **besök på Försäkringskassans** kontor
- 3) **telefonsamtal** med vederbörande samt
- 4) ett **frågebrev** till den försäkrade med krav på skriftligt svar.

Försöket baseras på utredningar inom Västra Götaland. Hembesök har av tradition varit en metod som använts i stor utsträckning. De övriga metoderna utgör tänkbara alternativ. De olika utredningsmetoderna har valts då de är rimliga metoder att använda vid misstänkt sammanboende. Metoderna tar olika lång tid att utföra. Vissa moment i de olika utredningsmetoderna är likadana i alla, såsom dokumentation, inläsning etc. De moment i varje metod som är specifika har tagits med vid registrering av metodens tidsåtgång inom ramen för projektet. Det är denna unika tid för varje metod som sedan omvandlas till kostnader och ingår i jämförelsen av kostnadseffektiviteten.

Beskrivningar av arbetsstegen för de olika metoderna ställdes samman innan försöket. De beskriver bl.a. hur utredningen fortsätter om utredaren inte får kontakt med den försäkrade vid det första försöket (se bilaga 1). Nedan beskrivs kortfattat vad som utmärker varje metod.

Det oanmälda hembesöket genomförs av bl.a. säkerhetsskäl av två medarbetare. Dessutom tillkommer restid som kan variera beroende på hur Försäkringskassan organiserar sitt fuskarbete. Stora skillnader i restid kan förekomma beroende på hur fuskutredarna är placerade geografiskt liksom Försäkringskassans kontorsnät. Det är dessutom inte säkert att den man ska besöka är hemma redan vid det första oanmälda hembesöket. Det kan behövas flera försök innan den försäkrade påträffas i hemmet. De fuskutredningar som utförts med metoden hembesök inom ramen för fuskprojektet har vid ett eventuellt andra hembesök där den försäkrade inte varit hemma lämnat ett brev med önskan om kontakt. Denna kontakt ska i möjligaste mån utföras hemma hos den försäkrade för att det ska bli kategoriserat som ett hembesök.

Det inbokade besöket på Försäkringskassans kontor börjar med att utredaren skickar ett brev med datum och tid för mötet. I denna metod krävs att den försäkrade själv tar sig till mötet med Försäkringskassan. Restiden för metoden beror på huruvida fuskutredaren måste förflytta sig eller om utredaren redan finns på plats på det aktuella försäkringskontoret. Utredaren kan möta den försäkrade själv alternativt tillsammans med en kollega eller en medarbetare placerad på det aktuella försäkringskontoret. De problem som kan uppstå här är bl.a. att den försäkrade inte dyker upp på det avtalade mötet och inte hör av sig. I ett sådant fall kommer utredaren att kontakta den försäkrade på nytt med en ny tid för träff.

De metoder som kräver minst tid är brev och telefon. Där går det bra att organisatoriskt sitta varsomhelst i varje län eftersom kontakten med den försäkrade i huvudsak sker via telefon och brev. De problem som finns med telefon är framför allt att det kan vara svårt att få tag på en person via telefon, personen har ingen registrerad fast telefoni och Försäkringskassan saknar uppgifter om telefonnummer. Vad gäller brevet kan det i undantagsfall hända att brevet inte kommer fram till den försäkrade.

3.2 Lottning

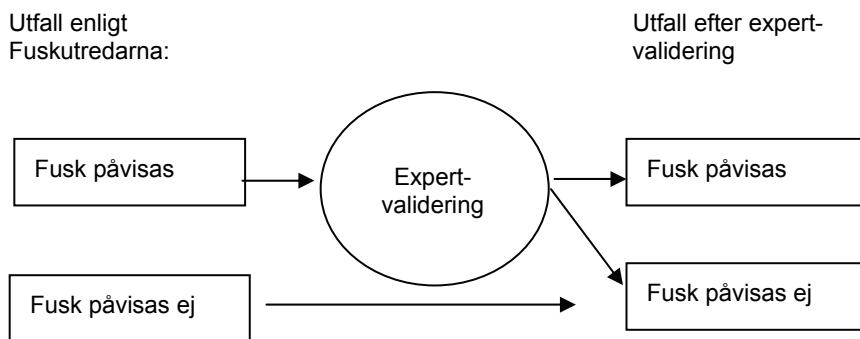
Varje enskilt ärende som behöver utredas vidare efter skrivbordsutredning blir lottat till en av de fyra metoderna, ett så kallat randomiserat experiment. Lottning är den procedur som säkerställer att det inte är innehållet i varje enskilt ärende som styr valet av metod utan slumpen. När metodernas förmåga att påvisa fusk jämförs är det viktigt att utfallen inte störs av ärendets beskaffenhet. Enkla eller svårare ärenden kommer att slumpmässigt fördelas på olika metoder. Bland de misstänkta fuskarna finns dessutom en okänd andel verkliga fuskare. Genom lottning bör antalet möjliga upptäckter bli ungefär lika fördelade mellan metoderna.

Studiedesignen har utgått från att projektet skulle uppnå 100 färdiga utredningar per metod (totalt 400 stycken färdiga fuskutredningar) och att det skulle räcka för att upptäcka väsentliga skillnader i metodernas förmåga att påvisa fusk.

3.3 Slutligt utfall

I de fuskutredningar där utredaren kommer till slutsatsen att fusk påvisas har en grupp försäkringsexperter inom bostadsbidrag och underhållsstöd validerat utfallet genom att gemensamt gå igenom utredningens information och dess slutsats. I de fall som experterna har ändrat utfallet till annat än fusk påvisas ändras utfallet även i analysen.

Figur 2 Beskrivning av hur effekten av fuskutredningarnas resultat har definierats

Denna validering har gjorts för att få provat ärendets utfall i en fiktiv högre instans, det vill säga, håller utfallet vid en strängare prövning? Utredarna av misstänkt fusk i Västra Götaland är generalister och projektet vill gardera sig för att det inte ska finnas med ärenden som inte håller. Därför har vi särskilt studerat dessa. När fuskutredarna sätter utfallet att fusk ej kan påvisas på sina utredningar beror det på att de anser att det inte finns tillräckligt med uppgifter eller rätt information för att påvisa fusk (hur stor andel av dessa som faktiskt inte fuskar går inte att uttala sig om). Det är då inte troligt att försäkringsexperter kommer att hitta uppgifter i ärendet som leder till ett annat utfall.

3.4 Uppföljning av samtliga fuskärenden

De utredningsmetoder som används i studien innebär i samtliga fall en kontakt med den misstänkte. En sådan kontakt med den misstänkte kan ha en effekt på hans eller hennes beteende. Det kan innebära att den misstänkte själv ändrar sina uppgifter till Försäkringskassan och därigenom inte längre får bidrag som ensamstående. Därför har projektet gjort en uppföljning av alla genomförda fuskutredningar för att se om den misstänkte efter kontakten har anmält att de numer inte är ensamstående. Kausaliteten mellan kassans kontakt med bidragstagaren och anmälan av ändrade förhållanden är svår att säkerställa. Denna eventuella effekt av de olika metoderna kommer i analysen att särredovisas då det inte säkert går att avgöra vad ett eventuellt ändrat beteende är en effekt av.

3.5 Insamling av data

Varje handläggare på fuskenheterna har registrerat den tid som det tagit att genomföra varje utredning. Vad gäller hembesöket kommer det per definition oavsett organisering av fuskarbetet kräva en viss tid i resväg av utredarna och i analysen kalkyleras med olika restider både för hembesöket och för besöket på försäkringskontoret. Tid som omvandlas till kostnad för varje metod är:

- Hembesöket: den tid mötet tog hemma hos den försäkrade, restid, samt eventuellt flera försök att få tag på den försäkrade.
- Brevmetoden: skriva ett frågebrev och sedan ta emot ett svar samt eventuellt skriva ett påminnelsebrev.

- Besöket på kontoret: skriva ett brev med tid för möte på kassan, den tid det tagit att sedan möta kunden och i vissa fall ytterligare besökstillfällen om den försäkrade inte kommer till utsatt möte.
- Telefonmetoden: telefonsamtalet med den misstänkte fuskaren och den tid det tagit att försöka få tag på personen på telefon.

På förhand uppgjorda kriterier för vad som ska registreras som tidsåtgång för varje metod ställdes samman i samråd mellan projektgrupp och utredare (se bilaga 2). Sådana delar av en utredning som är gemensam i varje ärende oavsett metod har inte tagits med.

För att kunna registrera alla uppgifter konstruerades olika formulär där data registrerades. Varje utredare registrerade vilken typ av ersättning som utgick eller som den försäkrade ansökte om, storleken på den samma samt utfallet av utredningen, fusk påvisas eller ej. Dessutom har utredarna på ett separat formulär redovisat hur lång tid respektive moment i varje metod tagit. I formuläret kunde också deltagande av tolk och kostnaden anges. I analysen har denna kostnad däremot inte tagits med därför att den försäkrades behov av översättning inte borde bero på utredningsmetod.

Vid expertvalideringen användes ett formulär där de fyllde i om den information som fanns i ärendet räckte för en indragning/nedsättning av ersättningen som utredaren förordade.

För att kunna genomföra uppföljningen av alla ärenden användes ett formulär där första händelse efter fuskutredarens ställningstagande i ärendet noterades. Data till uppföljningen erhöles genom att från Försäkringskassans register ta fram information kring varje bidragsärende som ingått i studien. Det intressanta är om den första händelsen utgörs av att den försäkrade själv hört av sig till Försäkringskassan och meddelat sammanboende. Datum för den första händelsen registrerades också.

4 Felkällor

Denna studie jämför olika fuskutredningsmetoders kostnadseffektivitet. Studien är upplagd som ett experiment men utförs i ordinarie, löpande verksamhet. Detta ger utrymme för flera olika störningar i det experimentella upplägget som kan påverka både genomförande och resultat. Nedan redovisas problemen och vad som gjorts för att begränsa dem:

Projektet förutsätter att skrivbordsutredningarna och de fortsatta utredningarna genomförts på ett likartat sätt oavsett vem som genomfört dem. Skrivbordsutredningar kan och bör variera i omfång. Det är hela tiden en bedömningsfråga dels när en utredning är färdig, både vad gäller skrivbordsutredningen och sedan den fortsatta utredningen, och dels vilket utfallet sedan ska bli. Det är fullt möjligt att två handläggare kommer till olika slutsatser i samma ärende baserat på samma information. Det finns inga givna svar på vad som krävs i ett ärende för att det ska anses vara avgjort. Detta visade sig i de intervjuer med fuskutredare i olika län som projektet genomfört. Även andra studier pekar på samma sak (Lunds Universitet 2002). Detta problem gäller alltså både huruvida en skrivbordsutredning är gjord så långt det är möjligt, vilket utfall den ska få samt när den fortsatta utredningen kan anses vara klar och vilket utfall den i sin tur ska få.

För att säkerställa enhetligheten i genomförandet av fuskutredningar har projektet på förhand ställt upp kriterier för vad som bör ingå i en skrivbordsutredning men det är mycket svårt att avgöra om alla steg som bör tas i en utredning på denna nivå är gjorda eller ej. Dessutom fastställdes ett gemensamt arbetssätt vid användandet av de fyra olika metoderna (för detaljerad beskrivning av arbetsmetoderna se bilaga 1). På detta sätt säkerställs att det i minsta möjligaste mån är skillnader i utförandet av arbetsmetoderna som styr utfallen av utredningarna. Beskrivningarna anger bl.a. att man vid exempelvis utredningsmetod ”besök på Försäkringskassan” först skriver ett brev med bokad tid för mötet. Därefter styr arbetsbeskrivningen vad som ska göras i ett ärende t.ex. om den försäkrade inte infinner sig till mötet.

Även mallar för alla kontaktbrev fastställdes inom projektet. I dessa beskrivs vilka skrivningar som informerar om lagtexter etc. som ska vara med.

Även om metodernas processbeskrivning styr tillvägagångssättet kan själva utförandet av de olika metoderna ändå ha en effekt på ett ärendes utfall. Det är inte orimligt att anta att det finns preferenser för metoder samt att detta kan variera från utredare till utredare och att det kan påverka. En sådan föreställning (rätt eller fel) om metoders effektivitet kan leda till att metoderna genomförs med varierande engagemang vilket i sin tur påverkar utfallet.

En grupp försäkringsexperter inom bostadsbidrag och underhållsstöd har validerat fuskutredningar med utfallet fusk påvisas. Gruppen bestod av två underhållsstödsexperter, två bostadsbidragsexperter, tillämpningsansvarig inom försäkringsområdet bidrag samt länsorganisationens förvaltningsjurist. Denna grupp har endast tittat på de utredningar som haft utfall fusk påvisas eftersom projektet utgått från att det är bland dessa som bedömningarna eventuellt kan skilja sig åt.

I de fall där experterna haft en motsatt åsikt än fuskutredaren har ärendets utfall ändrats till expertens val av utfall (detta gjordes i cirka 17 procent av de granskade ärendena). Experter inom varje försäkringsområde har en djupare kunskap kring regler, rättstillämpning och aktuell praxis inom sina ärendeslag och hamnar därmed närmare en korrekt rättstillämpning i sin bedömning av ärendet.

5 Kostnadseffektivitet

Det finns olika former av ansatser vid ekonomiska utvärderingar. Beroende på den frågeställning som ska analyseras kan kostnadsnyttoanalyser, kostnads-effektivitetsanalyser eller samhällsekonomiska analyser (cost-benefit) vara aktuella. I detta projekt handlar det om att analysera olika utredningsmetoders effektivitet och kostnader vilket innebär att det är kostnadseffektiviteten som står i centrum.

Kostnadseffektivitet är relationen mellan effekt och kostnad. Det handlar om en jämförelse mellan alternativa användningar av resurser. Studien är upplagd för att kunna studera effekter och kostnader för olika utredningsmetoder. Syftet är att svara på frågan om det existerar en skillnad i kostnadseffektivitet mellan metoderna. Insamlad data används för att skapa mått på effekten och kostnaden för de alternativa metoderna. Frågan om kostnadseffektivitet besvaras genom att studera eventuella skillnader i effekt per satsad krona för respektive metod. Observera att det rör sig om en jämförelse mellan metoder för att kunna rangordna dem och inte att uttala sig om absoluta nivåer på vare sig effekter eller kostnader.

5.1 Effekter och intäkter

Effekten utgörs av varje metods förmåga att påvisa fusk i de utredda ärendena. Den mäts i form av den andel av ärendena där fusk påvisats. Genom det experimentella upplägget kommer respektive metods effektivitet att kunna skattas och testas för att se om det finns statistiskt signifikanta skillnader mellan metoderna.

Effekten kan variera mellan metoderna, men den intäkt som varje ytterligare upptäckt fuskare skapar är densamma oavsett metod. Intäkten består av återkrav av felaktigt utbetalda ersättningar och besparingar i form av framtida inte utbetalda ersättningar. Till detta kan läggas eventuella preventiva effekter och förhoppningsvis ett starkt förtroende för socialförsäkringen och dess administration. De två sistnämnda effekterna är svåra att kvantifiera och information om de varierar beroende på metod saknas. Därför bortses från dem i det fortsatta resonemanget.

Storleken på de två förstnämnda intäkterna går att beräkna, men den genomsnittliga intäkten per avslöjat ärende varierar inte beroende på metod. Den är därför inte nödvändig för att jämföra de olika metodernas kostnadseffektivitet. Det räcker att ställa kostnaderna i relation till den uppmätta effekten i form av andelen upptäckta fuskare.

Dock bör först konstateras att verksamheten är effektiv i den mening att kostnaderna för utredningarna inte överstiger intäkterna av att avslöja eventuella fuskare. Intäkterna i form av återkrav och besparingar ska vara större än utredningskostnaderna. Då är det menings-

fullt att jämföra kostnadseffektiviteten hos olika metoder. I och med att försöket har genomförts inom Västra Götaland så har information inom länet som hjälper oss att undersöka detta använts. Sådan information finns bland annat i den redovisning över fuskutredningarna som sammanställs i Västra Götaland² och i insamlade data i denna studie.

Den totala kostnaden för fuskutredningsverksamheten vad gäller misstänkt sammanboende inom Västra Götaland kan uppskattas till ca 1,6 miljoner kronor.³ Återkrav redovisas i rapporten från Västra Götaland. Återkraven avseende de berörda förmånerna summerar till ca 600 000 kronor, vilket i genomsnitt är lika med ungefär 6 000 kronor per upptäckt fuskare. Besparingen i form av icke utbetald framtida ersättning kan genom data i den här studien beräknas till i genomsnitt 125 kronor per dag. Beroende på hur många dagar en indragning förväntas spara så kommer de totala kostnaderna att täckas om det i genomsnitt handlar om icke utbetalda ersättningar i drygt 80 dagar. Slutsatsen är att det redan med ett ganska kort tidsperspektiv kan hävdas att intäkterna överstiger utredningskostnaderna, och därigenom är det alltså relevant att studera de olika metodernas kostnadseffektivitet.

5.2 Kostnader

Beräkningen av kostnaden för respektive metod baseras på den genomsnittliga tidsåtgången för att genomföra en utredning. Information om detta har samlats in inom ramen för det genomförda försöket.

Tidsåtgången kan omvandlas till en kostnad uttryckt i kronor genom att använda bruttolön plus sociala avgifter för en utredare för att beräkna en timkostnad. Denna timkostnad används för att beräkna kostnaden för den tid som metoderna tar att genomföra. Då det handlar om

² Rapport: ”Fuskutredningar i Västra Götaland under 2005”, Svante Johnsson. I rapporten redovisas ärenden som är eller har varit aktuella hos fuskenheterna. Publicerad på intranät, Fia.Västra Götaland.

³ Totala lönekostnader på fuskenheterna cirka 3,2 mkr, påslag för lokaler och overhead med faktor 1,12 och arbete som utförs ute på försäkringskontoren motsvarande cirka 0,5 mkr. Av denna summa bör cirka 40 procent avse utredningar om misstänkt sammanboende enligt Västra Götalands statistik över utredningsorsaker till fuskutredningarna.

en jämförelse mellan olika metoder så behöver bara de unika kostnaderna för de olika metoderna tas med i beräkningarna. Kostnader som är gemensamma oavsett metod behöver inte vägas in för att jämföra kostnadseffektiviteten.⁴ Försöket har därför fångat upp de unika kostnaderna för att genomföra varje metod, dvs. den tid som åtgår för hembesök, besök på Försäkringskassan, telefonkontakt och brev.

Kostnadsberäkningen har gjorts på följande sätt. Om den unika tiden för att genomföra utredningen via metod A beräknas till 30 minuter och med en timkostnad för arbetsinsatsen på 200 kronor så är kostnaden för en sådan utredning 100 kronor.

5.3 Effekt i förhållande till kostnad

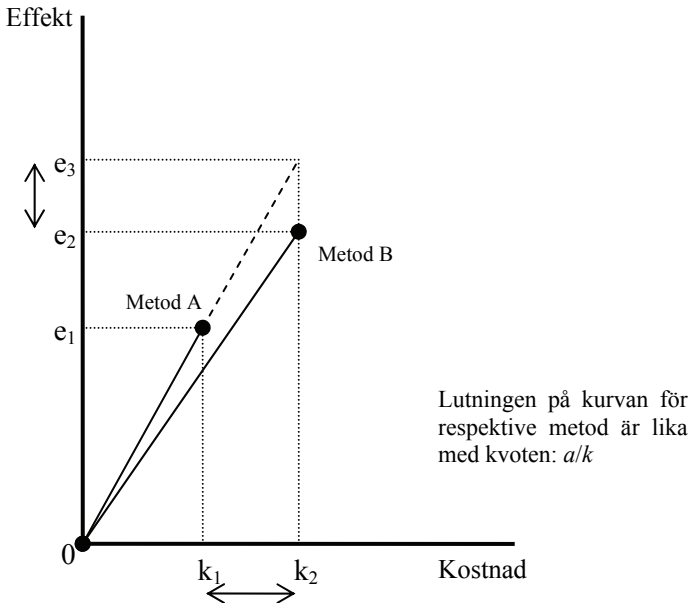
Kostnadseffektiviteten beräknas som kvoten mellan effekt och kostnad:

$$E = \frac{a \cdot \bar{I}}{k}$$

Där a är andelen upptäckta fuskare, \bar{I} den genomsnittliga intäkten per ärende i kronor och k kostnaden per utredning. Eftersom \bar{I} är oberoende av metod kan uttrycket förenklas till a/k vid jämförelser. För två metoder kan följande figur användas för att beskriva analysen:

⁴ Här avses olika former av fasta kostnader och variabla kostnader i form av tid för att ta emot impulser, inläsning av ärendet, skrivbordsutredning, bedömning, dokumentering m.m.

Figur 3 Jämförelse av effekt i förhållande till kostnad, två fiktiva metoder

Effekten per satsad krona är för varje kostnadsnivå större för metod A. Kostnadsskillnaden mellan de två metoderna, $k_2 - k_1$, har alltid en alternativ användning inom andra angelägna delar av verksamheten. Ett annat alternativ är att lägga dessa resurser på metod A i stället för metod B. Till samma kostnad som för metod B skulle då effekten bli större, e_3 jämfört med e_2 . Det här betyder att metod A jämfört med metod B alltid innebär att resurser kommer att frigöras och kunna användas till andra väsentliga ändamål eller ytterligare insatser för att bekämpa fusk.

Ovanstående analys kan på motsvarande sätt göras genom att vända på kvoten a/k och då jämföra de olika metodernas kostnad för att upptäcka ytterligare en fuskare (se t.ex. Drummond m.fl. 1987).⁵ Nedanstående beskrivning utgör ett exempel för att visa detta.

⁵ Metoder för att genomföra studier av kostnadseffektivitet behandlas bl.a. i kapitel 5 i Drummond m.fl.

Om metod A kan påvisa fusk i 25 procent av utredningarna och kostar 100 kronor per utredning, så kommer kostnaden för att upptäcka ytterligare en fuskare att vara $100 \text{ kr} / 0,25 = 400 \text{ kronor}$. De framräknade kostnaderna för att upptäcka ytterligare en fuskare för respektive metod kan därefter jämföras med varandra. Anta att en annan utredningsmetod, metod B, tar en timme och kan påvisa fusk i 40 procent av utredningarna så blir kostnaden att upptäcka ytterligare en fuskare 500 kronor. Metod A är då mer kostnadseffektiv eftersom den är billigare per upptäckt fuskare. Exemplet visar att de olika metodernas kostnadseffektivitet kan jämföras genom att beräkna kostnaden för att upptäcka ytterligare en fuskare. Jämförelsen sammanfattas i nedanstående tabell.

Tabell 1 Jämförelse av två metoders kostnadseffektivitet

Metod	Kostnad per utredning (kronor)	Andel ärenden där fusk påvisas (%)	Kostnad för att påvisa fusk i ytterligare ett ärende (kronor)
Metod A	100	25	400
Metod B	200	40	500

Det är viktigt att notera att ovanstående gäller då effekten hos de olika metoderna verkligen skiljer sig åt. Om det inte kan konstateras några skillnader i effekterna så räcker det att jämföra det som står i den första kolumnen i ovanstående tabell, dvs. kostnaden per utredning.

6 Resultat

Totalt har projektet fått in och lottat ut 403 fuskärenden till de olika metoderna. Därefter har data från 363 färdiga fuskutredningar registrerats innan insamlingen avbröts i början av januari 2006. Bortfallet utgörs av 40 ärenden varav 19 stycken är bortfall på grund av att studien brutits innan dessa hann bli färdigutredda, 16 stycken faller bort p.g.a. att förhållandena förändrats innan utredningen påbörjats. De ändrade förhållandena utgörs av sådant som gör att det inte längre är aktuellt med en fuskutredning. Ytterligare fem stycken faller bort av

andra skäl som t.ex. att handläggare på försäkringskontoren av misstag utrett ett ärende parallellt. Kvarstående 363 färdiga fuskutredningar fördelar sig på respektive metod på följande sätt:

Tabell 2 Genomförda fuskutredningar fördelade på metod

	Antal
Hembesök	95
Telefon	87
Besök på Försäkringskassan	90
Brev	91
Totalt	363

6.1 Rangordning av metoderna utifrån kostnadseffektivitet

Hur effektiva var då de olika metoderna att påvisa fusk och går det att säkerställa några skillnader dem emellan?

I genomsnitt påvisades fusk i 13,5 procent av utredningarna.⁶ Det går inte att med stöd av denna undersökning påvisa några signifikanta skillnader mellan hembesök, besök på Försäkringskassan och brevmetodernas förmåga att påvisa fusk. Hembesök är däremot signifikant bättre än telefon. I bilaga 3 redovisas de skattade andelarna för respektive metod som ligger till grund för testet av om de skiljer sig åt med avseende på effektiviteten.

Hur ser kostnaderna ut för respektive metod och hur har de beräknats? Kostnadsberäkningen baseras på de tidsuppgifter som registrerats av utredarna i varje ärende. För att omvandla tid till kronor har en timkostnad baserad på bruttolön och sociala avgifter beräknats till 205 kronor.

⁶ OBS! Dessa 13,5 procent relaterar till ärenden där misstanke om fusk kvarstår efter en s.k. skrivbordsutredning. Procentsatsen får inte misstolkas att gälla omfattningen av fusk inom de aktuella ärendeslagen.

Tabell 3 Kostnader för olika utredningsmetoder

Metod	Tid (min)	Kostnad (kronor)
Hembesök 0	100	340
Hembesök 1	160	550
Hembesök 2	220	750
Besök Fk 0	40	140
Besök Fk 1	70	240
Besök Fk 2	100	340
Telefon	30	100
Brev	30	100

För hembesök ligger följande tidsuppskattning bakom kostnaden. Tid för besöket 35 minuter, vilket inkluderar att den försäkrade inte alltid är hemma vid besöket utan det får upprepas, multiplicerat med 2 eftersom två utredare krävs vid hembesök. Restiden till den försäkrades bostad har beräknats i tre alternativ, 0–2, och baseras på följande. 0-alternativet utgår från att utredarna inte har särskilt lång resväg eller har möjlighet att genomföra flera hembesök under samma resa. Det ger 15 minuters restid per utredare, dvs. 30 minuter totalt. Summeras 35 x 2 och 15 x 2 så får vi 100 minuter, vilket omvandlat till kronor blir 340 kronor. I alternativ 1 och 2 har vi justerat restiden till 45 respektive 75 minuter per utredare. Vi har beräknat dessa alternativ eftersom restiden kan komma att påverka slutsatserna om när en metod är kostnadseffektiv.

När det gäller besök på Försäkringskassan har av samma anledning tre alternativ beräknats. Det första utgår från att utredaren är placerad vid den försäkrades kontor och innehåller därför ingen restid. Alternativ 1 och 2 innehåller restid för utredaren på 30 respektive 60 minuter. Besökstiden har beräknats till 40 minuter för en utredare.

Telefon- och brevmetoderna baseras bara på den genomsnittliga tiden för att fullfölja dessa. Telefonmetoden inkluderar det antal försök att nå kontakt med den försäkrade som har krävts. Brevmetoden inkluderar utformandet av brevet och bedömning av svaret.

Baserat på ovanstående resultat vad gäller effekter och kostnader analyseras kostnadseffektiviteten. Det finns bara en skillnad mellan meto-

derna som är statistiskt signifikant. Hembesök visar en större förmåga att påvisa fusk än telefon. Vid en jämförelse av metodernas kostnader för att upptäcka ytterligare en fuskare så visar sig telefonmetoden trots allt vara mer kostnadseffektiv än hembesöket. I tabell 4 ser vi att kostnaden för att upptäcka ytterligare en fuskare är lägre för telefon, 1 250 kronor jämfört med 1 610 kronor för hembesökets 0-alternativ vilket är det billigaste alternativet med mindre än 10 minuters resväg till den försäkrades bostad.

Tabell 4 Jämförelse av kostnadseffektiviteten mellan hembesök och telefon

Metod	Tid (min)	Kostnad (kronor)	Andel ärenden med "påvisat fusk" (%)	Kostnad för att upptäcka fusk i ytterligare ett ärende (kronor)
Hembesök 0	100	340	21,1	1 610
Telefon	30	100	8,0	1 250

I övrigt finns det inga signifikanta skillnader i effekt mellan metoderna. Det innebär att de kan jämföras och rangordnas utifrån kostnaden per utredning. En sådan rangordning resulterar i följande: Brev (100 kronor), Besök på Försäkringskassan (lägst 140 kronor) och slutligen Hembesök (lägst 340 kronor).

Telefonmetoden, som vi kunde se var mer kostnadseffektiv än hembesöket, har samma kostnad per utredning som brevmetoden och effekterna är inte signifikant olika.

Baserat på kostnadseffektiviteten ser en rangordning av metoderna ut så här:

1. Brev och Telefon
2. Besök på Försäkringskassan
3. Hembesök.

Slutsatsen är att brev- och telefonmetoderna är de mest kostnadseffektiva.

I bilaga 4 finns ett räkneexempel som illustrerar hur jämförelsen av kostnadseffektiviteten skulle ha fullföljts om alla skillnaderna i de uppmätta effekterna för respektive metod verkligen hade kunnat bekräftas i det statistiska testet. Enda förändringen i rangordningen av metoderna som då sker är att telefonmetoden tappar en placering och blir jämbördig med besök på Försäkringskassan. Observera att det just rör sig om ett räkneexempel vilket inte visat sig nödvändigt för att rangordna metoderna utifrån kostnadseffektiviteten.

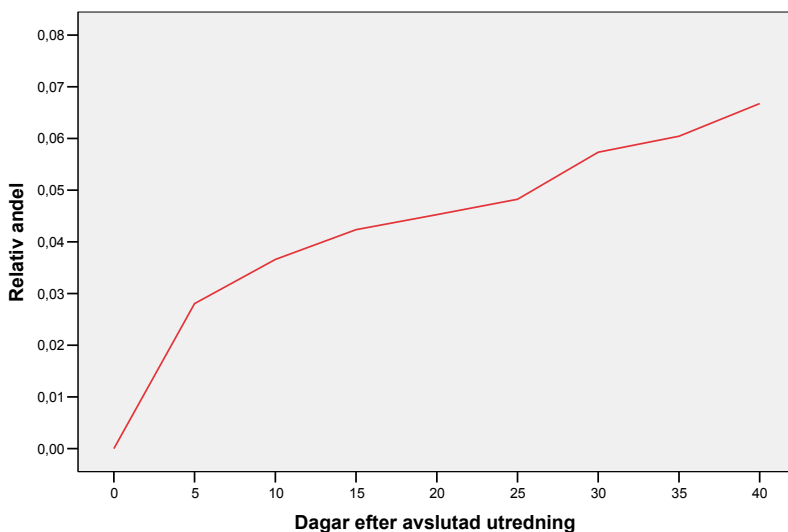
6.2 Känslighetsanalys

För att rangordningen mellan utredningsmetoderna ska förändras krävs stora förändringar i de dyrare metodernas effektivitet. I bilaga 5 analyseras som ett exempel hur mycket effektivare hembesök måste vara jämfört med brev för att vara mer kostnadseffektiv. Hembesöket kostar 340 kronor i sitt billigaste alternativ mot 100 kronor för brev. För att hembesöksmetoden ska vara mer kostnadseffektiv än brevmetoden krävs att metodens förmåga att påvisa fusk måste vara minst 3,4 gånger så stor som för brevmetoden, vilket motsvarar en andel av utredningarna där fusk påvisas på 45 procent. Det är en skillnad i förhållande till brevmetoden på 32 procentenheter. En sådan skillnad mellan metoderna hade, om den funnits, upptäckts i studien. Det innebär att rangordningen av metoderna är mycket säker.

6.3 Ändrat beteende

Efter att en utredning är klar har alla ärenden följts upp för att registrera första händelsen i ärendet. Uppföljningen görs för att se i vilken utsträckning försäkrade som ingått i studien hört av sig till Försäkringskassan och uppgivit att han eller hon numera är sammanboende en viss tid efter avslutad utredning. Eftersom den möjliga uppföljningsperioden varierar beroende på när utredningen avslutats och den första händelsen kan utgöras av en indragning eller någon annan händelse så har Kaplan-Meier-metoden (Altman 1991) använts för att skatta andelen med ändrat beteende. I analysen har ärenden där ingen händelse ännu inträffat vid uppföljningstillfället och ärenden där händelsen indragning eller annan händelse inträffat först betraktats som så kallade censurerade ärenden.

Figur 4 Andelen ärenden där försäkrade hört av sig till Försäkringskassan och uppgivit att de numera är sammanboende viss tid efter avslutad utredning

Av figur 4 framgår t.ex. att inom 40 dagar har 7 procent av de försäkrade hört av sig till Försäkringskassan och uppgivit att han eller hon numera är sammanboende. Om detta helt eller delvis är en effekt av Försäkringskassans utredningsåtgärder går inte att fastställa. Man kan dock konstatera att ”effekten” verkar avta med tiden vilket indikerar att åtgärderna haft en påverkan på beteendet.

Det har inte gått att påvisa några skillnader mellan de olika metoderna vad avser ändrat beteende.

6.4 Avslutning

Studien ger en rangordning av utredningsmetoderna baserad på en analys av kostnadseffektiviteten. Andra relevanta aspekter, som t.ex. juridiska, etiska eller arbetsmiljömässiga, har inte utvärderats. Utifrån ekonomiska överväganden ger studien vägledning om vilka utredningsmetoder som bör användas vid misstänkt skenseparation. I första hand bör telefon och brev användas om misstanken kvarstår efter den inledande skrivbordsutredningen.

Utöver den centrala slutsatsen från försöket finns det andra erfarenheter som är viktiga. Genom den design av försöket som valts saknas information om effektiviteten i de skrivbordsutredningar som genomförs. En bättre lösning hade varit att alla impulser följts upp och att data också samlats in om skrivbordsutredningarnas resultat. Samtidigt hade det krävt en större arbetsinsats från projektets sida för att hålla kontroll över försöket.

Hembesöket har traditionellt använts som en mycket central metod i utredningarna av misstänkt sammanboende inom Västra Götaland. Nu pekar resultatet på att det finns kostnadseffektivare utredningsmetoder. Det framstår då som viktigt att lägga fokus på att utveckla metodiken för utredningar med brev- och telefonmetoderna. Det finns troligen en hel del att göra för att förbättra effektiviteten i dessa utredningsmetoder.

Studien har värderat olika utredningsmetoder när det finns en misstanke om fusk. Minst lika angeläget är det att studera olika former av kontrollinsatser för att se om de skiljer sig i effektivitet när det gäller att ge impulser till fuskutredningar. Kontrollinsatser kan också utvärderas ur andra perspektiv, t.ex. prevention eller hur de fungerar för att skapa ökat förtroende för socialförsäkringen.

Referenser

Altman, D G (1991): *Practical Statistics for Medical Research*, Chapman & Hall, London.

Drummond, Stoddart & Torrance (1987): *Methods for the Economic Evaluation of Health Care Programmes*, Oxford University Press 1987.

Försäkringskassan Västra Götaland (2000): *Utvärderingsrapport 9: Fusk eller tilltro*, Diariernr: 50-2000:739 stencil.

Lunds Universitet (2002): *Skenseparation för vinnings skull? "Borta bra men hemma bäst"*, projektmedelsrapport från Försäkringskassan Skåne i samarbete med Lunds universitet, publicerad på Försäkringskassans intranät, Fia.

Statistiska Centralbyrån (2003): *Medborgarna om socialförsäkrings-systemet och försäkringskassornas arbete*.

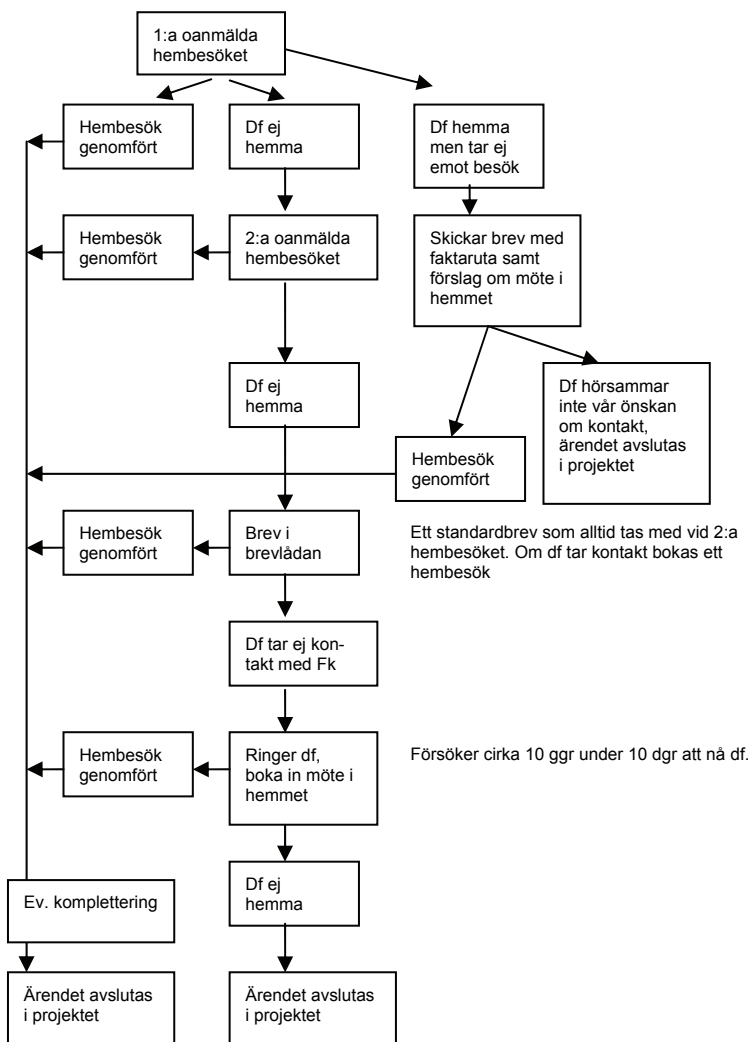
Svallfors, Stefan (1991): *Välfärdsstatens moraliska ekonomi- Välfärdsopinionen i 90-talets Sverige*.

Bilagor

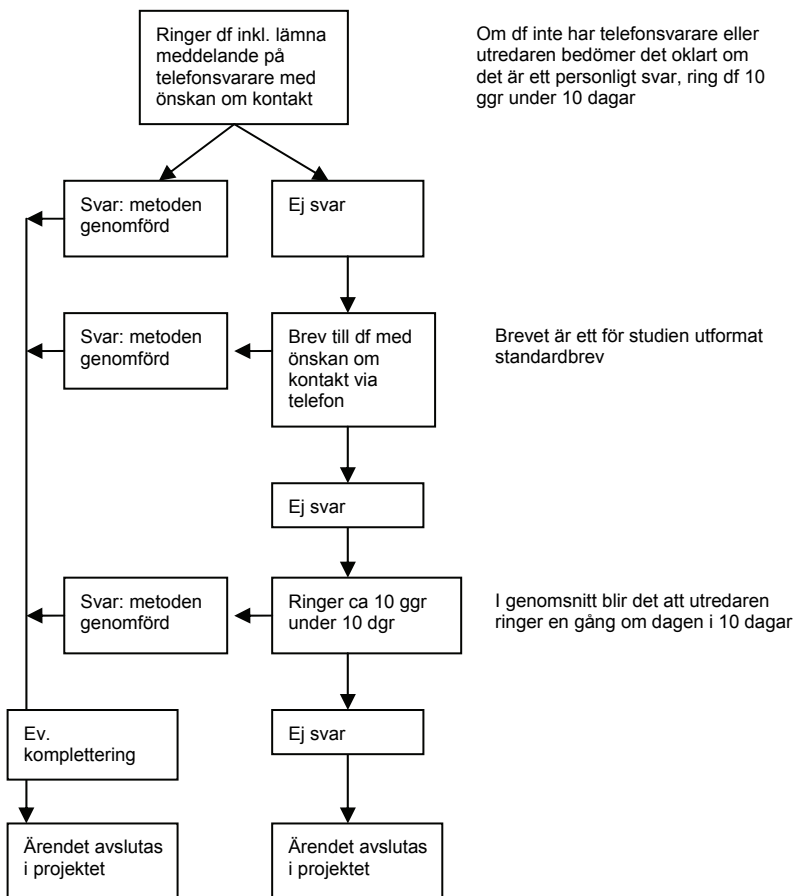
Bilaga 1

Beskrivningar av arbetsstegen för de olika utredningsmetoderna

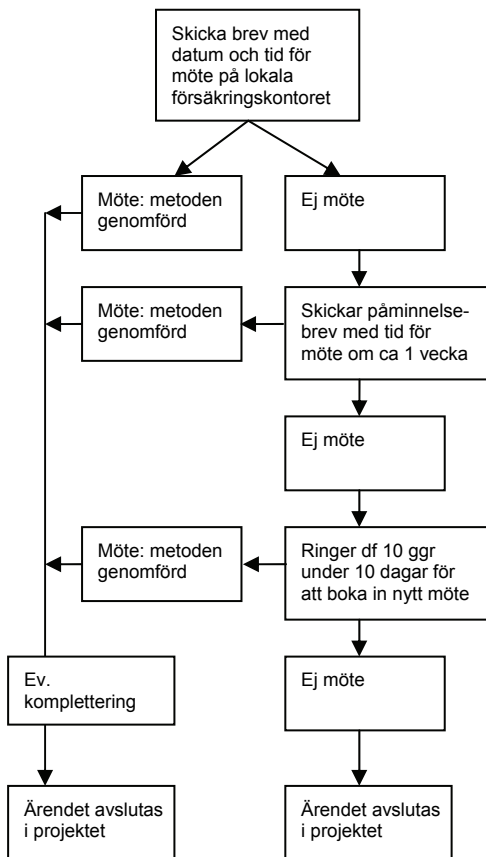
Hembesök

Telefon

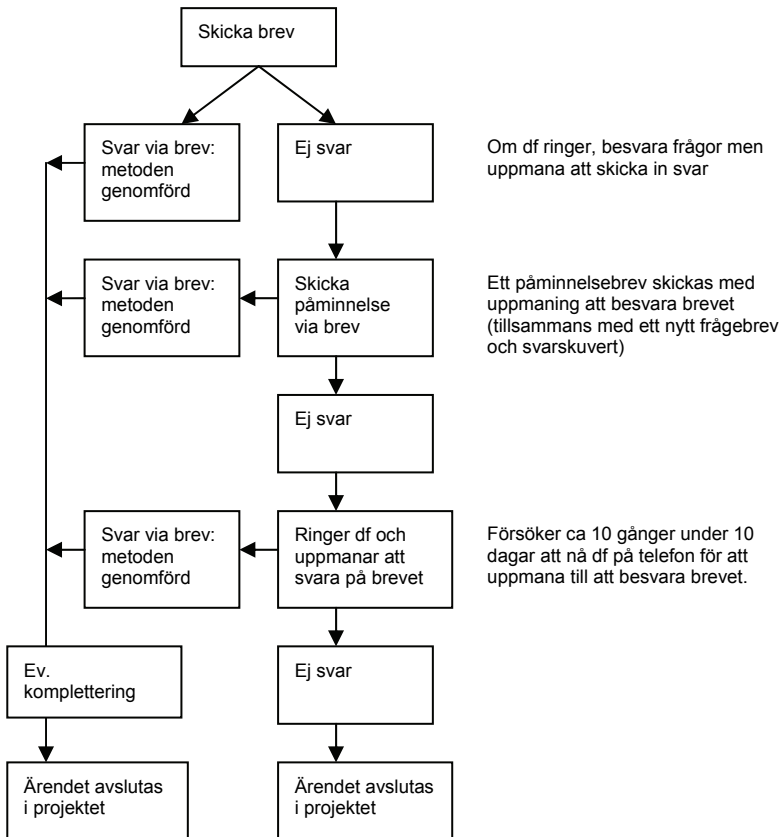
Besök på Försäkringskassan

Df kan i detta skede ringa för att boka om till en ny tid eller för att diskutera syftet med mötet. Fuskutredaren väljer att ta diskussionen på mötet.

Detta innebär att df inte hör av sig och inte dyker upp på mötet.

Brev

Komplettering:

Om någon av metoderna inte ger alla svar kan fuskutredaren kontakta den försäkrade (df) för komplettering. OBS! Gäller endast i de fall då svar redan inkommit via brev men svaren inte är tillfyllest, ett hembesök är genomfört, ett telefonsamtal i metoden telefonsamtal genomförts samt att ett möte genomförts på kassan när den metoden varit relevant.

Bilaga 2

Registrering av tidsåtgång för de olika utredningsmetoderna

Hembesök

Vid metoden hembesök räknas tiden från och med då fuskutredaren går ur bilen. Klockan tickar under hela tiden som man går till bostadsadressen, försöker komma in genom porten eller liknande, vägen fram till bostaden, under samtalstiden och hela tiden ända fram tills fuskutredaren kommer fram till bilen igen då det är dags för avfärd.

Vid de tillfällen då fuskutredaren behöver ringa df räknas tiden för alla samtal även de gånger man försöker få tag på df men ingen svarar, klockan börjar ticka från det att fuskutredaren lyfter luren till man lägger på.

Brevskrivning tar också tid så det ska bokföras. Tiden börjar ticka från det att man tar fram ett dokument och börjar skriva. Tidtagning slutar när man slutar skriva och har sparat ned dokumentet.

Besök på Försäkringskassan

Vid metoden besök på Försäkringskassan börjar tidtagningen vid det tillfälle då man stiger ur bilen vid lokalkontoret. Klockan slutar när man sedan kommer tillbaka till bilen. All tid inne på lokalkontoret ska räknas med utom sådan tid som man eventuellt tar sig för att hälsa på gamla kollegor, äta lunch etc.

Vid telefonsamtal och brevskrivning gäller samma principer som beskrivits vid hembesöket ovan.

Brev och Telefon

Brevskrivning och telefonsamtal, se ovan. Vid genomgången av mottaget svarsbrev ska tiden tas från det att man öppnar brevet till det att man har läst igenom.

Tidredovisning – hembesök

AKTIVITET	TID (i minuter)	AVSTÅND (i km mellan kontor och besöks- adress)	ANTAL ÅRENDEN med besök under samma restillfälle	RESANS LÅNGD (i km för besöken under samma resa)	UTRED- NING MED DF GENOM- FÖRD?
1:a oanmälda besöket					() Ja () Nej
2:a oanmälda besöket					() Ja () Nej
Författande av brev till df					
Telefonsamtal till df (10 försök)					
Faktiskt telefonsamtal med df					
1:a avtalade besöket					() Ja () Nej
Ev. rådgivande samtal med handläggande lk					
Kompletter- ande kontakt med df efter besök					
Övrig utredningstid (ange vad):					

Tidredovisning – besök på Försäkringskassan

AKTIVITET	TID (i minuter)	AVSTÅND (i km mellan kontor och besöks- adress)	ANTAL ÄRENDEN med besök under samma restillfälle	RESANS LÄNGD (i km för besöken under samma resa)	UTRED- NING MED DF GENOM- FÖRD?
Brevutskick med datum och tid					
Genomfört möte på lk					() Ja () Nej
Påminnelse- brev					
2:a avtalade mötet på lk					() Ja () Nej
Telefonsamtal till df (10 försök)					
Faktiskt telefonsamtal med df					
3:e avtalade mötet på lk					() Ja () Nej
Ev. rådgivande samtal med handläggande lk					
Kompletterande kontakt med df efter besök					
Övrig utredningstid (ange vad):					

Tidredovisning – utredning via telefon

AKTIVITET	TID (i minuter)	UTREDNING MED DF GENOMFÖRD?
Telefonsamtal till df (10 försök)		
Brev med önskan om kontakt		
Uppringning av df ytterligare 10 ggr under 10 dgr		
Faktiskt telefonsamtal med df		() Ja () Nej
Ev. rådgivande samtal med handläggande lk		
Kompletterande kontakt med df efter samtal		
Övrig utredningstid (ange vad):		

Tidredovisning – utredning via brev

AKTIVITET	TID (i minuter)	UTREDNING MED DF GENOMFÖRD?
Första brevutskick		
Påminnelsebrev		
Telefonsamtal till df (10 försök)		
Faktiskt telefonsamtal med df		
Genomgång av mottaget svarsbrev		() Ja () Nej
Ev. rådgivande samtal med handläggande Ik		
Kompletterande kontakt med df efter svarsbrev		
Övrig utredningstid (ange vad):		

Bilaga 3

De olika metodernas förmåga att påvisa fusk

	Tilldelad metod				Total, %
	Hembesök, %	Telefon, %	Besök på Försäkrings kassan, %	Brev, %	
Fusk påvisas	21,1	8,0	11,1	13,2	13,5
Fusk påvisas ej	78,9	92,0	88,9	86,8	86,5
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Av tabellen framgår att hembesök verkar vara den metod som har bäst förmåga att upptäcka fusk följt av brev, besök och telefon i nämnd ordning. Den experimentella försöksuppläggningsen gör det möjligt att analysera om skillnaderna mellan metodernas förmåga att upptäcka fusk är slumpmässig eller om de faktiskt beror på att metoderna är olika effektiva. Vid signifikanstest av skillnaden mellan proportioner finner man vid parvisa jämförelser mellan metoderna att hembesök är signifikant bättre än telefon. Signifikansnivån är 5 procent som nedjusteras enligt Bonferronis metod till p-värdet = 0,017 för undvikande av s.k. masssignifikans.

Det går inte att med stöd av denna undersökning påvisa några andra signifikanta skillnader. Test av hembesök mot besök på kontoret gav ett p-värde = 0,042. Hembesök mot brev gav p-värdet = 0,070.

Bilaga 4

Räkneexempel

I kapitel 6 redovisar vi rangordningen mellan utredningsmetoderna där brev- och telefonmetoderna är de mest kostnadseffektiva.

I denna bilaga visar vi hur analysen av kostnadseffektiviteten skulle ha gjorts *givet* att skillnaderna i metodernas förmåga att påvisa fusk hade varit statistiskt signifikanta:

Utredningsmetodernas kostnadseffektivitet

Metod ¹	Tid (min)	Kostnad ² (kronor)	Andel ärenden med "påvisat fusk"	Kostnad för att upptäcka fusk i ytterligare ett ärende ³ (kronor)
Hembesök 0	100	340	0,211	1 610
Hembesök 1	160	550	0,211	2 610
Hembesök 2	220	750	0,211	3 550
Besök Fk 0	40	140	0,111	1 260
Besök Fk 1	70	240	0,111	2 160
Besök Fk 2	100	340	0,111	3 060
Telefon	30	100	0,080	1 250
Brev	30	100	0,132	760

¹ För hembesök och besök på Försäkringskassan varierar eventuell restid för att ta hänsyn till olika organisation av arbetet med fuskutredningar. Hembesök 0: besöket inklusive 15 min restid för två utredare, Hembesök 1: besöket inklusive 45 min restid för två utredare, Hembesök 2: besöket inklusive 75 min restid för två utredare. Besök Fk 0: Ingen restid, utredaren placerad vid den försäkrades kontor. Besök Fk 1: 30 min restid, utredare reser till den försäkrades kontor, Besök Fk 2: 60 min restid, utredare reser till den försäkrades kontor.

² Timkostnad beräknad till 205 kronor.

³ Kostnaden för att upptäcka fusk i ett nytt ärende = Kostnad / Andel "påvisat fusk".

Rangordningen mellan metoderna baseras på respektive methods kostnad för att upptäcka fusk i ytterligare ett ärende. Lägst sådan kostnad innebär störst kostnadseffektivitet. Det ger följande rangordning av metoderna:

1. Brev
2. Telefon och Besök på Försäkringskassan
3. Hembesök

Bilaga 5

Hur mycket effektivare måste en dyrare metod vara för att den ska vara mer kostnadseffektiv?

Utgångspunkten för följande resonemang är att vi känner kostnaden K för respektive metod utifrån olika antaganden. En metods effektivitet π är lika med sannolikheten att man med metoden konstaterar att fusk föreligger. Kostnadseffektiviteten vid jämförelser är $E = \frac{\pi}{K}$ (som tidigare konstaterats kan intäkten förkortas bort).

Vi kan då ställa följande hypotetiska fråga:

Hur mycket effektivare måste den dyraste metoden (H:hembesök) vara för att den ska vara mer kostnadseffektiv än den billigaste metoden (B:brev)? Dvs. när är $E_H - E_B > 0$?

Anta att hembesöksmetoden och brevmetoden har den sanna men okända effektiviteten π_H respektive π_B . Skillnaden i effektivitet är då $\pi_H - \pi_B$.

Anta vidare att kostnaden för respektive metod är K_H och K_B .

Om hembesöksmetoden ska vara minst lika kostnadseffektiv som brevmetoden så gäller att:

$$\frac{\pi_H}{K_H} - \frac{\pi_B}{K_B} > 0$$

Sätt $\pi_H = x \cdot \pi_B$

$$\frac{x \cdot \pi_B}{K_H} - \frac{\pi_B}{K_B} > 0$$

Om vi använder data från undersökningen så är $K_H = 340$ kr i sitt billigaste alternativ och $K_B = 100$ kr. Insättning ger:

$$\frac{x \cdot \pi_B}{340} - \frac{\pi_B}{100} > 0$$

π_B kan förkortas bort vilket ger $x > 3,4$

Detta innebär att hembesöksmetoden är mer kostnadseffektiv än brevmetoden om effektiviteten för hembesöksmetoden är minst 3,4 gånger så stor som effektiviteten för brevmetoden. Om man antar att brevmetodens effektivitet är 0,132 dvs. vad undersökningen kom fram till så måste hembesöksmetodens effektivitet minst vara 0,45 ($0,132 \cdot 3,4$) vilket är en skillnad på 32 procentenheter. Detta är naturligtvis bara möjligt om andelen fuskare minst är så många bland alla misstänkta.

Hur stor är sannolikheten att upptäcka en stor skillnad i effektivitet mellan två metoder?

Då vi testade om en methods effektivitet skiljde sig från en annan metod utgick prövningen från en s.k. nollhypotes t.ex. hembesök vs brev:

$H_0: \pi_H - \pi_B = 0$ vilket innebär att ingen skillnad föreligger.

Anta att vi med stöd av våra data vill kunna påvisa en skillnad mellan metodernas effektivitet på minst 32 procent. Då kan mothypotesen formuleras (här ensidigt test vilket förenklar beräkningarna):

$H_1: \pi_H - \pi_B > 0,32$

Utifrån undersökningsresultaten kan vi nu beräkna sannolikheten att förkasta nollhypotesen om mothypotesen skulle vara sann, givet att signifikansnivån är 5 procent. Detta kan översättas till att beräkna sannolikheten att upptäcka en sann effektivitetsskillnad på 32 procentenheter.

Vi börjar med att beräkna undersökningens kritiska värde k givet testvariabeln, $p_H - p_B$, som står för den skattade effektivitetsdifferensen mellan metoderna. Om testvariabelns observerade värde, utifrån vår studie, är större än k tror vi inte längre att metoderna är lika effektiva och nollhypotesen förkastas.

$P(p_H - p_B > k) = 0,05$ givet att nollhypotesen är sann.

$$k = 0,09$$

Sannolikheten att acceptera mothypotesen då den är sann dvs. chansen att upptäcka en differens på minst 32 procentenheter kan nu beräknas.

$$P(p_H - p_B > 0,09)$$

$$P\left(z > \frac{0,09 - 0,32}{0,055}\right)$$

$P(z > -4,2) \approx 1$. (Om vi använder den Bonferroni-justerade signifikansnivån 0,017 blir $k = 0,12$. Då blir sannolikheten 0,9989)

Sammanfattning: Hembesöksmetoden måste vara 32 procent effektivare (ha en effektivitet på 0,45 om brevmethodens effektivitet är den observerade) för att den ska vara mer kostnadseffektivt än den kostnadseffektivaste metoden dvs. brev. Vår undersökning har inte kunnat verifiera att så är fallet. Vi har också visat att om skillnaden i effekt hade varit minst 32 procentenheter så är sannolikheten nästan 100-procentig att vi i så fall skulle ha upptäckt den i testet.

I serien Analyserar har följande skrifter publicerats under år 2006:

- 2006:1 Kundundersökning 2004
- 2006:2 Trygg i början – om samspelet sjukförsäkring, avtalsersättningar och tid (del 1)
- 2006:3 Trygg i början – om samspelet sjukförsäkring, avtalsersättningar och tid (del 2)
- 2006:4 Prognosverktyget – ett stöd i det första vägvalet vid handläggningen av sjukfall
- 2006:5 Socialförsäkringarna – rätt och fel. Rapport från forskarseminarium i Umeå 25–26 januari 2006
- 2006:6 Försäkringskassan och arbetslivsriktad rehabilitering – regelverket i praktiken
- 2006:7 Skilda vägar. Föräldrars kunskaper om vårdnad, boende, umgänge och underhåll
- 2006:8 Socialförsäkringens omfattning och finansiering 2004–2007
- 2006:9 Försäkringskassans utredningar av misstänkt fusk – metoder och kostnadseffektivitet

Försäkringskassans utredningar av misstänkt fusk – metoder och kostnadseffektivitet

Rapporten redovisar resultaten från ett projekt som genomförts för att jämföra kostnadseffektiviteten mellan olika utredningsmetoder vid misstänkt fusk.

Studien har begränsats till att utvärdera kostnads-
effektiviteten i olika utredningsmetoder vid misstänkt
skenseparation som fuskanledning. Fusket innebär att
sammanboende i sin ansökan till Försäkringskassan
uppger att man är ensamstående, alternativt inte med-
delar att man blivit sammanboende.

Studien har en experimentell uppläggning med en
randomiserad fördelning av ärenden på fyra olika
utredningsmetoder. Lottningen till metoderna sker efter
det att en s.k. skrivbordsutredning är klar och miss-
tanken om fusk kvarstår. De fyra metoder som studeras
är hembesök, besök på Försäkringskassan, telefon och
brev.